

DN Debatt. "Civilkurage krävs för att stoppa politisk klåfingrighet"

Uppdaterad 2023-05-05 Publicerad 2023-05-03

Den ledamot som accepterar den kortade mandatperioden bidrar till undergrävandet av den högre utbildningens autonomi, och politiseringen av densamma, skriver artikelförfattaren. Foto: Emil Langvad/TT

DN DEBATT 4/5.

Regeringen har plötsligt halverat tillförordningstiden för styrelseledamöter vid universitet och högskolor, med billiga svepskäl om säkerhet. De som utnämnts tillhör landets ekonomiska, kulturella och politiska elit. Nu är det upp till bevis. Den som värnar den akademiska friheten måste meddela regeringen att de inte längre står till förfogande, skriver seniorprofessor Bo Rothstein.

Regeringens nyligen timade beslut när det gäller utseendet av ledamöter till styrelserna för landets universitet och högskolor har [väckt stark kritik](#). Bakgrunden är att utbildningsministern Mats Persson (L) mycket oväntat beslutade att de ledamöter som ska tillträda nu i stället för att som tidigare bli förordnade

på tre år enbart blir utsedda för 17 månader. Beslutet har tillkommit mycket hastigt och utan att landets rektorer blivit informerade.

Utbildningsministerns motivering är att man vill få in säkerhetspolitisk kompetens i styrelsen med anledning av det starkt förändrade säkerhetsläget i världen. Detta måste vara ett synnerligen billigt svepskäl eftersom styrelsen för ett universitet inte har att besluta om säkerhetsfrågor. Som en i dessa frågor [väl insatt kritiker formulerat saken](#) vittnar tanken på att styrelsernas sammansättning ska kunna påverka säkerhetsarbetet vid universiteten på "obegripligt dålig kunskap hos Utbildningsdepartementet om vad styrelserna ägnar sig åt".

Om regeringen vill stärka det säkerhetspolitiska arbetet vid universiteten, vilket i och för sig kan vara motiverat, så har den alla möjligheter att göra så både indirekt genom sina kontinuerliga möten med rektorerna och också mera formellt via regleringsbrev.

Utbildningsministerns motiv om säkerhetspolitik håller således inte, utan här ligger uppenbart en hel kennel begravnen. Den före detta finansministern Allan Larsson (S), som också har varit ordförande för Lunds universitet i många år, har hävdade att det mest sannolika är att beslutet om att korta ner styrelseledamöternas mandat kommer från [krav från Sverigedemokraterna](#) om att få mera inflytande över universitetsstyrelsernas sammansättning. Detta är i så fall en kopiering av situationen i det alltmer odemokratiska Ungern vars regim partiet hyser beundran för.

Detta är i så fall en kopiering av situationen i det alltmer odemokratiska Ungern vars regim partiet hyser beundran för.

Landets rektorer har i en ovanligt amper skrivelse till regeringen också påtalat att man bakom beslutet ser risken för en politisering av de svenska lärosätena och att den akademiska friheten därmed är hotad vilket man ser som ["en utomordentligt farlig utveckling"](#).

Liknande argumentation har förts fram från flera andra håll, till exempel från professor Shirin Ahlbäck Öberg vid Uppsala universitet, som är en av landets mest kunniga forskare på detta område. [Som hon visat är det institutionella skyddet för forskningens autonomi](#) i Sverige ovanligt svagt. I en studie som jämfört den akademiska friheten i 28 EU-länder hamnar Sverige på en föga hedrande 26:e plats.

Bo Rothstein. Foto: Johan Wingborg

Vilka är då de 238 personer som utnämns av regeringen som ledamöter i dessa styrelser? Man kan med fog säga att de tillhör landets ekonomiska, kulturella, professionella och politiska elit. Det är som regel personer med högt anseende och som i allmänhet gjort sig kända för gott omdöme, stort samhällsengagemang, hög integritet och som också har ett starkt engagemang för forskning och högre utbildning.

Personer med höga positioner i näringslivet är den mest förekommande kategorin men här återfinns även många namnkunniga före detta politiker, en del tidigare universitetsrektorer, ett antal högre ämbetsmän, ett fåtal välkända professorer och också en handfull personer som varit framträdande i kulturlivet.

Styrelsernas sysslar främst med övergripande strategiska frågor och riksdagen har fastslagit att ledamöterna inte ska företräda några sär- eller partsintressen utan enbart ha lärosätets bästa för ögonen. Vad som är lärosätets bästa är också fastslaget i högskolelagens portalparagraf som stadgar att ”i högskolornas verksamhet ska som allmän princip gälla att den akademiska friheten ska främjas och värnas”.

Därmed torde det stå klart att vad regeringen nu försöker göra står i strid med vad som enligt gällande lag måste anses vara lärosätenas mest vitala intresse. Det är upp till bevis för de 238 ledamöter som nu fått sin tid som ledamöter nedskuren från tre år till 17 månader. De bör nu meddela regeringen att de inte längre står till förfogande eftersom regeringens agerande i detta fall utgör ett potentiellt hot mot den akademiska friheten.

Om inte denna grupp av synnerligen framstående personer nu står upp för försvaret av forskningens oberoende, vem skall då göra det?

Det är enligt min bestämda mening nu som integriteten, civilkuraget och den etiska kompassen hos denna samhälleliga elitgrupp prövas.

Antingen deltar man, genom att acceptera den kortade mandatperioden, till undergrävandet av universitetens och högskolornas autonomi och ställer sig därmed bakom en

process som med stor sannolikhet kommer att leda till en politisering av den högre utbildningen och forskningen. Eller så avgår man och står därmed upp för de principer som man enligt högskolelagen bör försvara.

Om inte denna grupp av synnerligen framstående personer nu står upp för försvaret av forskningens oberoende, vem ska då göra det? Bland de 238 finns personer som Mats Melin som var ordförande i Coronakommissionen, Mats Benner som är en av landets mest välmeriterade professorer i forskningspolitik och de före detta socialdemokratiska utbildningsministrarna Anna Ekström och Helene Hellmark Knutsson.

Vi lever i en tid då inte bara akademisk frihet är hotad utan detta gäller generellt många medborgerliga fri- och rättigheter. Detta sker inte bara i diktaturstater utan även vissa demokratier.

Som en av de främsta forskarna inom mitt eget område – Aaron Wildavsky – formulerade saken: "Speaking truth to power" är forskarsamhällets uppdrag. Om de politiska makthavarna också får makt över forskningen måste man fråga sig hur denna mission alls ska kunna utföras.

DN Debatt. 4 maj 2023

Debattartikel

Bo Rothstein, seniorprofessor i statsvetenskap:

["Civilkurage krävs för att stoppa politisk klåfingrighet"](#)

Repliker

Professor Sverker Sörlin:

["Vi får inte vara naiva inför ministrars bortförklaringar"](#)

Slutreplik

Bo Rothstein, seniorprofessor i statsvetenskap:

["Ingen borde spela med i regeringens charad"](#)

Text

Bo Rothstein, seniorprofessor i statsvetenskap, Göteborgs universitet